

Анастасія ГАВРИЛЮК
студентка факультету банківського бізнесу
Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник:
к.е.н., доцент кафедри банківської справи Малахова О.Л.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТІВКОВОГО ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

Актуальність: У банківській сфері, а саме на монетарному ринку, повинно існувати певне співвідношення готівкової маси грошей до безготівкової. У країнах з розвинутою інфраструктурою це співвідношення відповідно у відсотках становить від 10% до 90%. Зростання готівкової маси в обігу сприяє появі негативних тенденцій на монетарному ринку країни, а саме: призводить до здешевлення національної грошової одиниці та зменшення вартості грошей, тому важливо правильно і чітко організувати готівковий обіг в країні.

Мета дослідження: Мета статті — дослідити динаміку та структуру готівкової маси в обороті на грошовому ринку України, визначити основні фактори збільшення готівки в обігу та можливі шляхи її скорочення.

Готівково-грошовий обіг являє собою сукупність платежів, що здійснюється готівкою. Він є складовою частиною загального грошового обігу країни. Економіку України характеризує висока питома вага готівки в загальній грошовій масі. Готівка посідає важливе місце у платіжній системі країни і відіграє значну роль у здійсненні населенням готівкових платежів для обслуговування своїх потреб. Питаннями організації готівково-грошового обігу в Україні займається Національний банк України. Він прогнозує та організовує виробництво й випуск в обіг банкнот і монет національної валюти, створює їх резервні фонди, встановлює номінали, платіжні ознаки та порядок заміни й утилізації зношених банкнот і монет, правила зберігання та інкасації готівки, визначає порядок ведення касових операцій в банківській та позабанківській сферах.

У більшості розвинених країн світу останнім часом спостерігається тенденція до зростання обсягів готівки в грошовому обігу національних валют, однак значно меншими темпами у порівнянні з Україною. Найвищими темпами обсяги готівки в Україні зростали у період з 2004 до 2008 рр. Дана тенденція була обумовлена домінуючим становищем готівки у структурі платіжних інструментів, що використовуються населенням безпосередньо при здійсненні розрахунків за придбані у роздрібній торгівлі товари та надані послуги (рис. 1).

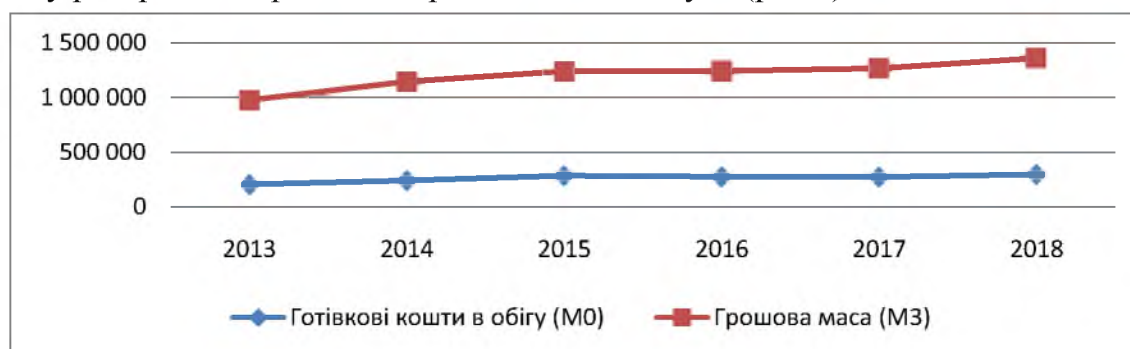

Рис. 1. Динаміка готівкових коштів в обігу в Україні за період з 1.01.2012 – по 1.01.2018 рр., (млн. грн.)

Джерело: побудовано за [1]

Результати аналізу динаміки всіх показників демонструють їх зростання, хоча воно і має нерівномірний характер, не спостерігається певної закономірної тенденції в темпах зростання. Рівномірне підвищення агрегатів відбувалося в 2007, 2013 та 2016 роках, в інші періоди зміна агрегатів була асиметричною, так, наприклад, в 2008 році на тлі значного зростання готівкової маси зростання коштів на поточних рахунках відбувалося значно повільніше, а в 2011 році навпаки більш виражена тенденція до заощадження з огляду на більш швидкі темпи зростання агрегатів М2 та М3, в кризовому 2014 році спостерігаємо більше зростання готівкових та «швидких, ліквідних» грошей, аніж строкових та довгострокових вкладень, 2017 рік характеризується більш швидкими темпами зростання переказних депозитів, ніж інших показників, що може свідчити про перехід у площину безготівкових розрахунків. Загалом за 10 років зростання сукупної грошової маси склало 822 703 млн. грн. тобто втричі. Важливим етапом аналізу грошової маси є дослідження співвідношення її готівкової та безготівкової частин. У більшості розвинених країн світу останнім часом спостерігається тенденція до зростання обсягів готівки в грошовому обігу національних валют, однак значно меншими темпами у порівнянні з Україною. Так, у загальному обсязі грошової маси в економічно розвинених країнах частка готівки не перевищує 3 – 9% [2, 3]. Стосовно грошової системи України, то в нашій країні готівково-грошовий обіг посідає більш значне місце (рис. 2).

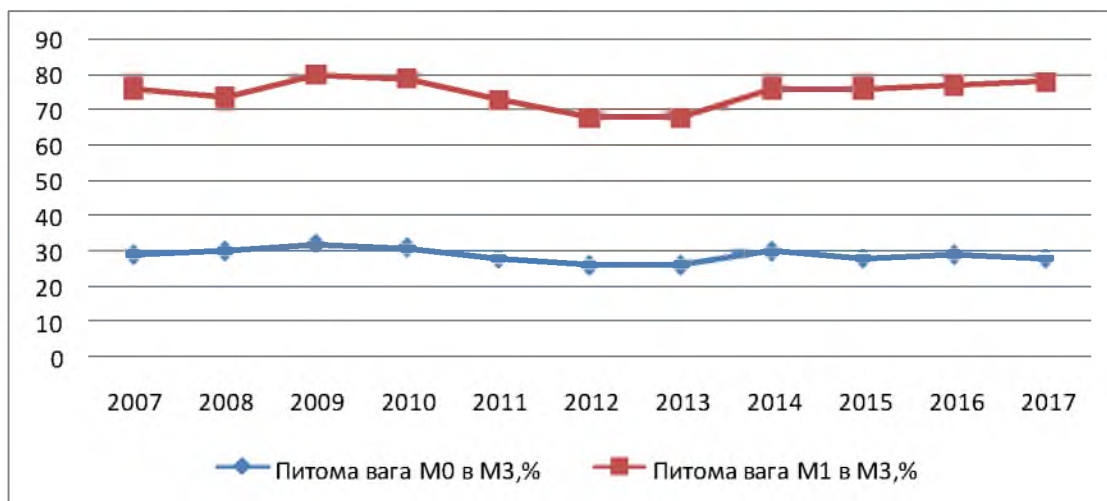

Рис. 2. Динаміка зміни питомої ваги агрегатів М0 та М1 в агрегаті М3

Джерело: побудовано за [1]

Так, з 2007 по 2017 рік питома вага готівкових коштів (агрегату М0) коливалася від 26 до 32%, тобто третина коштів обертається поза банками і не контролюється банківською системою, що є негативним явищем. До найвагоміших причин такої частки наявних в обороті готівкових грошей відносять прагнення багатьох суб'єктів здійснювати розрахунки готівкою і втрата довіри юридичних і фізичних осіб до банківської системи. Зростання частки готівки, що знаходиться поза банками в загальній грошовій масі ускладнює стан розрахунків і послаблює кредитний потенціал банків [2]. У 2008 році частка готівки зросла до рівня 30%, а в 2009 р. – до 32%. У цей же час обсяг грошової маси у 2009 р. скоротився на 28,4 млрд грн. Через зменшення загальної грошової маси в обігу зросла частка готівки в ньому, внаслідок фінансової кризи потреба в готівці зменшилася. У 2010 році відновлення економічного росту сприяло підвищенню попиту на готівку. У 2010 році відбулося зростання як видачі готівки із кас банків, так і її надходження.

Надходження готівки до кас банків за 2010 рік збільшилися на 15% (порівняно зі зменшенням на 4% у 2009 році). Приріст було забезпечено переважно за рахунок зростання надходжень торгівельної виручки і виручки від усіх видів послуг та надходжень до кас банків на рахунки за вкладками фізичних осіб і за платіжними картками. Видача готівки з кас банків за 2010 рік збільшилася на 18% (за 2009 р. вона зменшилася на 8%). Найбільше зросла видача готівки за платіжними картками – на 27% [3].

Починаючи з 2010 р. питома вага готівкових коштів у грошовій масі мала позитивну тенденцію до скорочення до 26% у 2013 році. Однак, після негативних політичних та соціальних подій питома вага готівки знов почала зростати. Таку тенденцію підтримання питомої ваги готівки на значному рівні можна пояснити універсальністю її як засобу обігу та легкістю використання, обов'язковістю до прийняття при здійсненні розрахунків на всій території країни в будь-який час, анонімністю проведення платежів, а також постійна висхідна динаміка зміни цін на споживчі товари тощо.

Таким чином, збільшення готівки в обігу може бути викликане наступними процесами:

- збільшенням кількості підприємств малого бізнесу (торгівля, сфера послуг), фізичних осіб — підприємців;

- збільшенням продажу товарів на організованих та неорганізованих ринках, де розрахунки повністю здійснюються готівкою, а також інтенсивне зростання обсягів споживчих кредитів.

Разом з тим високі показники частки готівки в обігу, як і раніше, спричиняють такі чинники:

- високий рівень тіньової економіки та велика кількість неконтрольованих стихійних ринків;

- низький рівень доходів населення;

- економічна та політична нестабільність;

- девальваційні та інфляційні очікування;

- високий податковий тиск на виробників;

- недовіра населення до фінансової системи держави і, як наслідок, осідання значних обсягів грошових коштів на руках у населення, а не на банківських рахунках;

- нестабільність депозитного та валютних ринків, внаслідок чого періодично спостерігається вилучення вкладниками депозитів, оскільки населення віддає перевагу заощадженням у готівці;

- нерозвиненість фінансових ринків;

- незначна частка безготівкових форм розрахунків населення за придбані товари і надані послуги, що призводить до зростання обсягів готівки, яка витрачається на такі цілі.

Література:

1. Статистичні матеріали Національного Банку України. – Монетарний огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58037.

2. Божанова О. В. Аналіз стану грошової маси в Україні / О. В. Божанова // Молодий вчений. – 2016. – № 3(30). – С. 19-23.

3. Ігнатова О. М. Статистичний аналіз готівкового обігу в Україні та його вплив на вартість національної грошової одиниці / О. М. Ігнатова, О. В. Касьян // Економіка та держава. – 2013. – №6. – С. 53 – 56.